

SOVYET RUS EDEBİYATI SÜRECİNDE ATATÜRK İMGESİ

Ataturk image during the Soviet literature

Образ Атамюрка в Советской Русской литературе

Apollinaria AVRUTİNA*

Gazi Türkiyat, Bahar 2015/16: 187-194

Özet: İki büyük İmparatorluk, Rusya ve Osmanlı İmparatorluğu, Birinci Dünya Savaşı'nın kâbusunu yaşayıp neredeyse aynı zamanda ihtilali de tecrübe etmişlerdi. Her iki ülkede de ihtilal, Kurtuluş Savaşı olarak başlamıştı. Kurtuluş Savaşı süresince Sovyet Rusya tarafından desteklenen genç Türkiye Cumhuriyeti, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bu ülke ile iyi bir ilişki geliştirmemişti; ama bu durum, Rus entelektüellerinin, ilk olarak Lenin ile, sonra ise Rusya'yı modernleştiren ve Avrupalılaştıran Çar Büyük Petro ile karşılaştırılan Atatürk'e ilgisini etkilememiştir.

Böylelikle Sovyet döneminde ve Sovyet sonrası dönemde Atatürk'e odaklanan, aralarında tez, makale ya da kitap olmak üzere birçok yazı çıkmıştır. Bu yazıda, XX yy. başından itibaren şimdiye kadar Rusya'da çıkan ve aralarında çeşitli gazeteci ve politikacı olmak üzere kendisiyle şahsen görüşen Atatürk'ün çağdaşları tarafından yazılan hatıra, inceleme kitapları ve romanlar da göz önüne alınmaktadır.

Bu yazıda, yukarıda bahsedilen eserlerin gözden geçirilmesinin yanı sıra, Atatürk'ün yoğun sansür denetimi altında olan kurgusal ve kurgusal olmayan Sovyet edebiyatındaki imajının gelişmesi de incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Rus Edebiyatı, Sovyet Edebiyatı, Sovyet Birliği, Nutuk, Atatürk Fenomeni, Anılar, Polina Raviç, Türkiye Cumhuriyeti, SSCB, Yevgeni Yevgeniyevič Lansere, Lidya Seyfullina, Yeni Türkiye, Pyotr Pavlenko.

Abstract: Two great empires, the Russian and the Ottoman Empire, having experienced the horror of the First World War, also experienced, almost simultaneously, the revolution. In both countries the revolution began as the process of deliverance directed against the occupation of the country by hostile invader troops. Later, after World War II relations between two countries did not get along, while during the Liberation War Soviet Russia supported young Republic of Turkey. That fact did not prevent Russian intelligentsia from taking an interest in the phenomenon of Atatürk, whose activity was initially compared with Vladimir Lenin's, and later, with the reforms of the first Russian Emperor, Peter the Great, who had turned Russia's steps toward Europeanization and Westernization.

In Soviet and post-Soviet Russia quite a number of works appeared, which were devoted to the life and achievements of Atatürk; some of them took the shape of monograph, while the others maintained the form of thesis. This paper presents the review of these studies.

Monographs devoted to Atatürk, published in the USSR and in modern Russia from the 20-ies of the XX-th century till present, as well as documentary materials, are planned to be quoted in the present paper. Also, the recollections of Atatürk's Russian contemporaries, Soviet journalists, and political essayists, who met Atatürk in person, are overviewed.

The evolution of Atatürk's image in Soviet and Russian non-fiction and memoirs and the perception of his personality from abroad, especially under the conditions of the Soviet propaganda, is the major point of the presented paper.

* Öğr. Gör., St. Petersburg Devlet Üniversitesi, Şarkiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Kültürü Bölümü, St. Petersburg/RUSYA. apollinaria1@yandex.ru

Key Words: Atatürk, Russian literature, Soviet literature, Soviet Union, Nutuk, Atatürk the phenomenon, memories, Polina Ravich, Republic of Turkey, USSR, Evgeni Evgenijevich Lansere, Lidja Sejfullina, New Turkey, Pjotr Pavlenko.

Аннотация: Российская и Османская империя, два больших империй, которые пережили кошмар Первой Мировой Войны и почти в одно и то же время пережили и революцию. В обеих странах революция началась, как войной за независимость. Несмотря на поддержку Советской России молодой Турецкой Республике во время войны за независимость, они не смогли равить хорошие двусторонние отношения после Второй Мировой Войны; но этот факт не повлиял на интерес русских интеллектуалов к Ататюрку которого сначала сравнивали с Лениным, а потом с царем Петром Великим который модернизировал и преобразовывал Россию. Таким образом, в советское и пост-советское время вышли в свет много письменных работ в виде диссертаций, статей или же книг сосредоточенных на Ататюрке. В статье речь идет о романах, книгах и дневниках написанных в начале XX веков до сегодняшних дней современниками Ататюрка, точнее журналистами и политиками которые лично с ним встречались. Вместе с рассмотрением вышеуказанных работ, исследуется развитие образа Ататюрка в советской художественной и в научной литературе который находился под строгим контролем.

Ключевые слова: Ататюрк, русская литература, советская литература, Советский Союз, нутук (Речь), феномен Ататюрка, воспоминания, Полина Равич, Турецкая Республика, СССР, Евгений Евгеньевич Лансере, Лидия Сейфуллина, новая Турция, Петр Павленко.

İki büyük İmparatorluk, Rus ve Osmanlı İmparatorluğu, Birinci Dünya Savaşı'nın korkusunu yaşayıp aynı şekilde ve neredeyse aynı zamanda devrimi de tecrübe etmişlerdi. Devrim; iki ülkede, saldırganlara karşı kurtuluş savaşı olarak başlamıştır. Sovyetler Birliği tarafından desteklenen Kurtuluş Savaşı'ndan sonra genç Türkiye Cumhuriyeti ile Sovyetler Birliği arasındaki ilişki 30'lu-40'lı yıllardan sonra iyi gitmemiştir; ama bu durum, Rus entelektüellerinin Mustafa Kemal Atatürk'e yönelik ilgisini etkilememiştir. Atatürk'ün faaliyeti önce Vladimir Lenin'in yaptıklarıyla, daha sonra ise, Rusya'yı Avrupalılaştırıp modernleştiren Rusya'nın ilk imparatoru Çar Büyük Petro'nun yaptıklarıyla karşılaştırılıyordu.

Bütün olarak kültür, ama özellikle edebiyat, tarihin tanığı ve koruyucusu olmakla birlikte bazen de tarihe eşlik eden politika ve ekonominin esiri olur. XX. yüzyıldaki Rus politikası ve bu yüzyılın tarihsel olayları, Rusya'nın komşu ülkelerle ilişkisi doğal olarak sadece Rus Sovyet edebiyatının gelişmesini değil, ülkedeki çeviri sürecinin gelişimini de etkilemiştir.

Böylece Atatürk üzerine yazılan hatıralar, not ve inceleme kitapları Sovyet zamanında yazılmaya başlamış, Sovyet zamanından sonra da sayıları artmıştır. Özellikle *Perestroyka*'dan sonra, 1920'den şimdiye kadar, Mustafa Kemal Atatürk zamanındaki Türkiye, onun hayatı ve kendi halkına etkisi, Sovyet sonrası ve Doğu Araştırmaları dalındaki akademik incelemelerin sıkça ele alınan konusu oldu.

Sovyet döneminde yüksek düzeydeki uzmanlar bir sanatsal çeviri ekolü oluşturdular ve geniş bir okur kitlesi için, genellikle de bilimsel editörlerin denetiminde (hatta SSCB Bilimler Akademisi'nin editörlüğünde), dünyanın neredeyse bütün ülkelerin dillerinden, eski ve yeni zengin edebi geleneklere sahip edebi örnekler çevirip yayımladılar. Çeviriler, kural olarak özgün dilden yapıldı, büyük bir ustalığa sahip oldu ve hemen her zaman söz konusu edebiyatın ya da dilin önde gelen uzmanları tarafından yazılmış bilimsel şerhlerle, önsöz ya da sonsözlerle birlikte yayımlandı.

Rusya'da devrim öncesi dönemde Osmanlılarla ve başkentleriyle ilgili, turistik niteliğe sahip birçok çalışma yayımlanmış, ayrıca Osmanlıcadan çeviriler yapılmıştı. Sovyet iktidarının yerleşmesinden sonra da, Türkiye ile Sovyet Rusya'nın politik ve kültürel ilişkileri cumhuriyetin kurulmasından sonraki ilk yirmi yılda etkin bir şekilde gelişti. Moskova'da bazı Türk sanatçılar eğitim aldı; bunlar arasında Nazım Hikmet; geleceğin gazetecisi, çevirmen ve yazarı Vâlâ Nurettin; geleceğin yayımcısı, edebiyatçı ve çevirmeni Hasan Âli Ediz bulunmaktadır. Maksim Gorki'nin de 1932 yılında Moskova'daki 1 Mayıs kutlamaları sırasında konuk olan Türk yazarlara, "Türk halkı hakkında gerçekçi romanlar" yazmak gerektiğini söylediği bilinir.

Daha sonra, bilindiği gibi, 1930-1940'lı yıllarda iki ülkenin ilişkileri olumsuz bir yönde ilerledi; fakat çeviri çalışması ve Rus okurların Türk edebiyatıyla tanışması hem kesilmedi hem de çok daha etkin bir şekilde sürdü. Herhalde, bu biraz da Moskova'ya 1951 yılında göç eden Nazım Hikmet'in SSCB'de yaşamasından kaynaklanıyordu. Aralarında Türkolog ve edebiyat bilimci Radi Fiş'in de yer aldığı yetenekli çevirmenlerin çalışmaları sayesinde, Türk edebiyatı SSCB'de oldukça ayrıntılı bir şekilde temsil edildi.

Önemli bir olguyu hatırlatmakta yarar var: Rusya'ya Sovyet iktidarının hâkim olmasından sonra çevrilen ilk Türk eserleri arasında, Mustafa Kemal Atatürk'ün önce "Anılar"ı, daha sonra da "Nutuk"u gelir.

Mustafa Kemal Paşa'nın "Anılar"ı 1926 yılında, "Kızıl Yeni" (Красная Новь) dergisinin Kasım sayısında yayımlandı. İsmi daha sonra Rus Sovyet Türkolojisinde unutulmuş olan çevirmen Polina Raviç'in kısa önsözünde belirttiği gibi, Atatürk'ün anıları daha geniş bir şekilde Ankara'daki "Milliyet" ve İstanbul'daki "Akşam" gazetelerinde yayımlanmış, ayrıca bunlardan alıntılar başka gazetelerde, sözgelimi "Journal D'Orient" gazetesinde de yayımlanmıştı. Çeviri üzerinde çalışan Polina Raviç "Anılar"ın birkaç metnini karşılaştırmış, bu birkaç yayıma dayanarak tam bir metin oluşturmuş, ayrıca çeviri metnine ayrıntılı bilimsel yorumlar, açıklamalar eklemiş, bazen de Mustafa Kemal'in bahsettiği ve Sovyet okurunun anlayamayacağı

bazı tarihsel ve politik olaylarla ilgili ayrıntıları açıklamıştır.¹ Dergide “Anılar”ın ilk kısmı yayımlanmıştır. Bu kısım Osmanlı İmparatorluğu’nun savaş ilan etmesinden İstanbul’un müttefikler tarafından işgal edilmesine kadar olan dönemi anlatmaktadır. Mustafa Kemal’in “Anılar” metni yedi kısımdan oluşuyor; ama çeviri sırasında bunların üçünün orijinali daha yayımlanmaya hazır değildi ve sadece birinci kısmı “Kızıl Yeni”de çıkmıştı. İçinde bilinen olaylardan bahsedildiği hâlde, “Anılar” şahsi bir metin. Mustafa Kemal genç bir general olmasına rağmen tecrübeli, askerî zafer kazanmış, zeki ve deneyimli bir yurtseverdir. Ancak askerî hizmetlerine rağmen, yurtsever hayalleri, gençliği ve deneyimsizliği yüzünden kendisinden yaş ve rütbe olarak kademli olan kişiler tarafından birçok kez uyarılmıştır (Mustafa Kemal Paşa 1926: 123).

“Anılar” çevirisinin metninde, Türkiye Cumhuriyeti’nin lideri olan Atatürk’ün “insanî” yüzünün görüldüğü anıların Sovyet sansürü tarafından kaldırılmamış olması şaşırtıcıdır. Sovyet edebiyatında liderlerin dokunaklı sahnelerde tasvir edilmesi sevilirdi; sözgelimi Lenin, Stalin’le ilgili sayısız hikâyelerde Sovyet çocukları da yer alırdı; fakat bu tarihler liderlerin portresine gerçekten şahsi özellikler eklemeydi. “Halkların babası” Stalin çeşitli temalarda eserler verdi; ama bunlar arasında “Anılar” a benzer bir metin yer almadı; çünkü lider kendisinde insan olmak gibi bir güçsüzlüğe hak tanımıyordu.

“Çok küçük yaşlardan itibaren ne annemle, ne kız kardeşimle, ne de arkadaşarımla yaşamaktan hoşlanırdım, ne yaparsam yapayım tek başıma ve bağımsız olmayı severdim. Karakterimde tuhaf bir özellik daha vardı: ne annemin (babamı kaybettiğimde çok gençtim), ne kız kardeşimin, ne de yakın akrabalarımın öğütlerine katlanabilirdim. Aile hayatına sahip olanlar, herkesin birbirine büyük içtenlikle öğüt vermesinin kaçınılmaz olduğunu bilir. Bir seçim yapmak gerekir: ya öğütleri dinleyeceksin ya da öğütlere aldırmayacaksın, her ikisi de kabul edilemezdi benim için.” (Mustafa Kemal Paşa 1926: 135)

diye yazıyor Türk halkının Atası ve onun dingin sesi, kendi yeterliliğine olan mütevazı inancı ve hissi bu insanın gerçek bir iç güce sahip olduğuna inandırıyor.

Aynı zamanda, Perestroyka’dan sonra, Aleksandr Uşakov’un 2002 yılında “Atatürk Fenomeni” adıyla çıkan kitabının önsözünde de, M. S. Meyer şöyle yazıyor: “Atatürk gibi karmaşık ve çelişkili bir şahsiyetin rötuşsuz bir portresinin tasvir edilmesi yakın zamanlara dek bahis konusu bile değildi.” (Uşakov 2002: 3).

¹ Mustafa Kemal Paşa, “Vospominaniya”, (çev.) Polina Raviç, *Krasnaya Nov*, Literaturno-hudojestvennyy i naučno-publitsistiçeskiy jurnal. N. 11. Noyabr. M.-L., 1926. s. 122-173.

Sovyetler Birliği'nde Türkçeden yapılmış ilk kitap şeklindeki çeviri, edebî ilk çeviri, Atatürk'ün Cumhuriyet Halk Partisi kongresinde okuduğu otuz altı saatlik "Nutuk" tur. Dört cilt halinde baskı SSCB'de 1929-1934 yılları arasında yapıldı.²

1945-1959 yılları arasında SSCB'de üç ciltlik bir "K. Atatürk'ün konuşma ve tebliğleri"³ başlıklı, içinde çok sayıda sorunun ele alındığı bir kitap çıktı. Kitapta Türkiye'nin iç politik durumu, uluslararası konumu, Sovyet-Türk ilişkileri, Ekim Devrimi'nin Kurtuluş Savaşı'na etkisi, ulusal egemenlik ilkeleri, Osmanlıcılığa, Panislamizme, Pantürkizme karşı olumsuz tutum gibi sorunlar yer alıyordu. Bu seri 1966 yılında daha geniş, elden geçirilmiş ve tamamlanmış bir biçimde, Atatürk'ün seçme konuşma ve tebliğleri olarak yayımlandı. Editörü ünlü Rus Sovyet Türkoloğu A. Miller'di.⁴ Bu eserde yer alan belgeler Türkiye'nin Birinci ve İkinci Dünya Savaşları arasındaki tarihi üzerine en önemli kaynaklar sayılmaktadır.

Bu yayınlar bir anlamda Türkçeden yapılan edebî çevirilerin karakterini belirledi. SSCB'nin son yıllarında çok sayıda sanat metni yayımlandı; fakat büyük ölçüde, gerçekçilik ve özellikle de sosyalist gerçekçilik çerçevesinde yaratılmış, köylülerin, zanaatkarların, özgürlük arayan insanların yaşadıklarını anlatan eserler çevrildi. Çeşitli yazarların romanları, öyküleri, piyesleri birçok kez yayımlandı; Aziz Nesin, Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Ömer Seyfettin, Sabahattin Ali, Fazıl Hüsni Dağlarca'nın şiir derlemesi büyük bir tiraj elde etti,⁵ birçok kez Türk şairlerinin eserlerinin derlemeleri yayımlandı, bunlar arasında Orhan Kemal, Melih Cevdet, Oktay Rıfat, Fahri Erdinç gibi kişiler vardı.⁶ Sovyet döneminde yayın liderliğini elinde tutan kişi, kuşkusuz, Nazım Hikmet'ti. SSCB'de onun ve Reşat Nuri Güntekin'in eserlerinin akademik derlemeleri çıktı. Bütün olarak SSCB ideolojisine ters düşmeyen her şey yayımlandı. Bu çerçevede, Atatürk'ün seçme konuşmalarının 1966 yılında, Hruşçov döneminin kapanıp iktidara Brejnev'in geçmesinden sonra yayımlandığı gerçeğine de dikkat çekmekte yarar var: İki ülkenin ilişkilerinde süregelen çekişmeye rağmen, Atatürk'ün konuşmaları devlet ilkeleriyle çelişki içinde değildi, bu yüzden de yayımlanabildi.

Fakat ülkesinin tarihini değiştiren bu lidere yönelik ilgi, sadece çeviri tarihsel ve güncel edebiyatta görünmüyordu. SSCB'nin kendi içinde de, Mustafa Kemal ve onun

² Kemal Mustafa Atatürk, *Put' novoy Turtsii* T. I-IV. (IV Pobeda novoy Turtsii 1921-1927). M., 1929 - 1934.

³ *Reçi i vistupleniya K. Atatürka*, İnstitut turetskoy revolyutsii. 1945 - 1959.

⁴ Kemal Mustafa Atatürk, *Put' novoy Turtsii* T. I-IV. (IV Pobeda novoy Turtsii 1921-1927). M., 1929 - 1934; Atatürk, *İzbrannyye reçi i vistupleniya*, red., vstupit. Statya A. F. Millera M., 1966.

⁵ Dağlarca F.H., *Çetrehkrilaya ptitsa. Stihi. Pervod s turetskogo*. M., 1984.

⁶ *Odnajdı nepremenno. Stihi sovremennih turetskih poetov: Sbornik. Pervod s turetskogo* Radiya Fişa. Predisloviye Yevgeniya Vinokurova. M., 1985.

dönemindeki Türkiye'yle ilgili birçok kitap yayımlandı. Bunlardan bir kısmını anmakta yarar var.

1922 yazında Türkiye'ye yolculuk eden Rus Sovyet ressam Yevgeni Yevgeniyeviç Lansere, "*Ankara'da Yaz*" adlı bir anı kitabı yazdı, kitap 1925 yılında yayımlandı.⁷ 1914-1915 yıllarında Osmanlı cephesini resim etmesi için Anadolu'da bulunmuş olan Rusya İmparatorluk Resim Akademisi'nin resim uzmanı Lansere, 1922 - 1923 yıllarında Trabzon ve Kastamonu'dan Ankara'ya geçer, orada bir dizi karakalem Ankara manzarası ve yöre sakinlerinin portrelerini yapar: Türkler, Ruslar, Akşair şehri⁸ (bugünkü Akşehir) çevresinde yaşayanlar, Anadolu hareketinin liderlerinin portreleri, onlarla birlikte Kürt birliğinin komutanı Fatma Hanım, yazar Halide Hanım, meclisin ikinci başkanı da olan kocası Adnan Bey ve ilk olarak Mustafa Kemal. Gezi sırasında çizimler yapma ve günlük tutma alışkanlığına sahip olan Lansere, 1920'li yılların Türkiye'sini oldukça ayrıntılı bir şekilde sundu. Bunun sonucunda bir günlük ve guaj, çini mürekkebi ve suluboyayla yapılmış, yedi albüm dolduran, bir kısmı (62 tanesi) siyah beyaz olarak yayımlanmış olan 150 çalışma oldu. Bunlar arasındaki ilk portre Mustafa Kemal'in portresiydi.

1925 yılında çıkan "*Ankara'da Yaz*" isimli hatıra defterinde ise siyah beyaz resimlerin yanısıra, Lansere'nin şahsen görüştüğü insanların sözlü portreleri, ressamın intibaları da bulunuyordu. Lansere Atatürk'le görüştüğü zaman, Atatürk'ün kaldığı Ankara çevresindeki eskiden sahibi zengin Rum tüccarı olan köşkünü de tasvir etmişti. Atatürk hakkında ise şöyle yazmıştı:

"Paşa orta boylu, 45 yaşında bir adam; sivil gibi giyinmesine rağmen askerî bir kılığı var. Kendisi Selanik'ten geliyor; ama portresini bahçesinde, büyük çadır altında çizerken belki Slav kanı vardır diye düşünmüştüm; Atatürk sarışın, mavi gözleri var, sert bakar. O çok iyi bir oratördür ve Meclis'te Türk toprağının sahibinin Türk köylüsü olduğunu, milletine borcunu, görevini yerine getirdikten sonra özel hayata döneceğini söylemeyi sever" (Lansere 1925: 30-32).

Aynı şekilde Anadolu'da diğer liderlerin portrelerini çizerken kişisel detaylar eklemektedir. Mesela, Halide Edip kendisine orta yaşına rağmen at biniciliği dersleri aldığını anlatıyor.

1920'li yılların başında Türkiye'de bulunan ünlü Sovyet yazarı, Lidya Seyfullina kurtuluş ve reform hareketine tanık olmuştu. 1925 yılında tuttuğu yolculuk notları "*İslamdan uzaklaşan ülkede*"⁹ adıyla yayımlandı.

⁷ Lansere. E.E., *Leto v Angore. Risunki i zametki iz dnevnika poyezdki v Anatoliyu letom 1922 g.*, L., 1925.

⁸ Lansere'nin yazma tarzı.

⁹ Seyfullina L.L., *V strane uhodyaşego İslama. Poyezdka v Turtsiyu*, 1925.

Seyfullina, Atatürk'le şahsen görüşmemiş; ama reform zamanı reform havasını çok net bir şekilde tasvir etmiştir. İstanbul'a gemiyle gelmiş, birkaç ay kalmıştır. İstanbul hakkında birçok ilginç detay vermektedir. Örneğin, bir derviş ile buluşuyor, Bektaşî dergâhına gidiyor, "İstanbul'un zayıf kedilerinden bıkmıştım" diye yazıyor. Atatürk Eski Türkiye ile Yeni Türkiye'yi karşılaştırılarak tasvir ediyor; yazar ise Atatürk'ün portrelerinin devrimsel Yeni Türkiye'yi sembolize ettiğini belirtiyor (Seyfullina 1925: 74).

Pyotr Pavlenko Türkiye'ye iki kitap ayırdı. İlk kitabı "*Asya Öyküleri*"¹⁰ adlı 1929 yılında yayımlanan ve Fransız burjuva edebiyatının, özellikle de Pierre Loti'nin "oryantalist geleneği"nin etkisiyle yazılan bir derlemeydi. Doğu tariflerinde egzotizme yönelmesi, yazarın ilk kitabında çağdaşı olan Doğu'daki sosyo-politik duruma ilgi göstermesine izin vermedi: Türkiye'nin ulusal kurtuluş hareketi ve Kemalist cumhuriyette yaşanan değişimlere ilgi göstermedi. "*Asya Öyküleri*"nde Kemalist Türkiye eski bir "*Türk Versailles'ı*" görünümünde, Boğaziçi'nin ve Haliç'in kıyılarındaki eski camilerle çevrilmiş olarak anlatılır. 1930 yılında Pavlenko "İstanbul ve Türkiye" adlı, Türk toplumunun yaşamının sosyo-politik ("*Ulusal Çehresi*", "*Cumhuriyet Günü*") ve kültürel-tarihsel ("*Sanat Çevresinde*", "*Tiyatro*", "*Sinema*") manzaralarını tasvir eden bir kitap çıkarttı.¹¹

Sovyet gazeteci B. R. İzakov da, 1931 yılından itibaren Pravda'nın Londra'daki baş temsilcisi olarak atanmıştı ve birkaç on yıl boyunca bu gazetede çalıştı. SSCB'de Almanya, Fransa, İngiltere, Türkiye, ABD, Yakınoğu ve diğer bölgelere yaptığı yolculukları, çeşitli yabancı kültür adamı ve siyasetçilerle ve özellikle de Mustafa Kemal'le yaptığı görüşmeleri anlatan bir kitap yayımladı.

Dönemin Sovyet iktidarı açısından, bu yıllarda Rusya'da elbette Atatürk'e adanmış kitaplar çıktı, fakat bütün olarak bakıldığında bu yayımlar sanatsal karakterden çok bilimsel karakter taşıyordu. Yine de aslında Rusya'da *Perestrojka*'dan sonra çıkmış olan iki Mustafa Kemal biyografisini ele almakta yarar var.

Bu kitaplardan biri ünlü Sovyet serisi "*JZL – Ünlü Kişilerin Hayatı*"¹² içinde yer aldı ve Rus kökenli ünlü Fransız Türkolog-tarihçi Aleksandr Jevakov tarafından yazıldı (kitap Fransa'da 1999 yılında çıkan, aynı isimli kitabın çevirisiydi - Alexandre Jevakhoff. Kemal Atatürk. Paris, Tallandier, 1999). İkinci kitap da Ankara'daki Rus elçiliği eski görevlilerinden Aleksandr Uşakov tarafından yazılmıştı.¹³ Arşiv

¹⁰ Pavlenko P., *Aziyatskiye rasskazi*, izd. "Federatsiya", M., (2. baskı: 1931).

¹¹ Pavlenko P., *Sambul i Turtsiya*, izd. "Federatsiya", M., 1930 (2. baskı: 1931).

¹² Jevahov A., "Atatürk". Seriya: JZL. M. 2009 g.

¹³ Uşakov A., *Fenomen Atatürka. Turetskiy pravitel', tvorets i diktatör*, M., 2002.

belgelerine dayanarak serbest, ama tarihsel olguları çarpıtmayan bir sanatsal üslupla yazılan iki kitapta, Mustafa Kemal'in yaşam koşullarını canlı bir şekilde sunmayı ve Türk liderini sadece ulusal kahraman, tarihsel kişilik, simge olarak değil, yakınlarının, dostlarının ve mücadele arkadaşlarının gözünden, tıpkı Polina Raviç'in aktardığı "Anılar" da olduğu gibi yansıtmayı başarmaktadır.

Rusya ile Türkiye'nin son yıllarda güçlü bir şekilde gelişen ekonomik ve kültürel ilişkilerine bakarak, bu tür kitapların gelecekte de ortaya çıkmayı sürdüreceği gibi bir umudu dile getirmek boşa olmaz.

KAYNAKÇA

- ATATÜRK, M. K. (1929-1934), *Put' novoy Turtsii, T. I-IV. (IV Pobeda novoy Turtsii 1921-1927)*. Moskva.
- ATATÜRK, M. K. (1966), *İzbranniye reçi vstupleñiya*, (red. i vstupit. Stat'ya A.F. Millera), Moskva.
- DAGLARCA, F. H. (1984), *Çetrehkrilaya ptitsa. Stih. Perevod s turetskogo*, Moskva.
- JEVAHOV, A. (2009), "Atatürk", *Seriya: JZL*, Moskva.
- LANSERE, E.E. (1925), *Leto v Angore. Risunki i zametki iz dnevnika poezdki v Anatoliyu letom 1922 g.* Leningrad.
- MUSTAFA KEMAL' PAŞA (1926), "Vospominaniya" (Perevod Polini Raviç), *Krasnaya Nov', Literaturno-hudojestvennyy i naučno-publitsistsičeskiy jurnal. № 11. noyabr'. M. – L., 1926. S. 122 - 173.*
- Odnajdi nepremenno. *Stih. sovremennih turetskih poyetov: Sbornik, (Perevod s turetskogo Radiya Fişa)*, Predisloviye Evgeniya Vinokurova. Moskva. 1985.
- PAVLENKO P. (1929), *Aziatskiye rasskazi*, Moskva, (izd. 2-e, 1931).
- PAVLENKO P. (1930), *Stambul i Turtsiya*, Moskva, (izd. 2-e, 1931).
- Reçi i vstupleñiya K. Atatürka. *İnstitut turetskoy revolyutsii. 1945 – 1959.*
- SEYFULLİNA, L. (1925), *V strane uhodyaşçego Islama. Poezdka v Turtsiyu. L., 1925.*
- UŞAKOV, A. (2002), *Fenomen Atatürka. Turetskiy pravitel', tvorets i diktator*, Moskva.